

УДК [373.2.015.31:502/504]:91(477.81)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2024-18.4>

ІНТЕГРАЦІЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У КУЛЬТУРНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ РІВНЕНЩИНИ

МАЛІНОВСЬКА НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
Рівненський державний гуманітарний університет
n.malinovska@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7057-7727

У сучасному світі виховання й освіта набувають нових вимірів, сприяючи інтеграції дітей у культурно-географічний контекст їхнього регіону. Стаття присвячена дослідженню методів і стратегій інтеграції дітей старшого дошкільного віку в культурний і географічний контекст Рівненщини. Необхідність та актуальність цієї інтеграції визначаються потребами суспільства в підготовці дітей до активної участі у формуванні їхньої свідомості й відповідальної громадянської позиції. Розглядаються не лише теоретичні аспекти, а й практичні підходи до здійснення інтеграції, зокрема через поглиблення знань старших дошкільників про Рівненщину, її природу, особливості культури та побуту, видатних людей тощо. З метою ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з рідним краєм розроблено й впроваджено проєкт «Дітям про Рівненщину», який структурований за п'ятьма тематичними блоками: «Рівне – моє рідне місто», «Природа Рівненщини», «Національні традиції та свята рідного краю», «Визначні місця рідного краю та видатні люди Рівненщини», «Побут, оселя, промисли Рівненщини». Кожен із цих блоків сприяє збагаченню знань і розвитку інтересу дітей до свого рідного краю. Звертається увага на необхідність використання в освітньому процесі активних методів і прийомів навчання (модельовання ігрових і педагогічних ситуацій, інформаційно-комунікаційні технології, вікторини, складання інтелектуальної тематичної карти тощо), які зацікавлювали дітей, спонукали до засвоєння народознавчого (рівнезнавчого) матеріалу. Зроблено висновок, що інтеграція дітей старшого дошкільного віку в культурно-географічний контекст Рівненщини через різноманітні форми роботи, методи педагогічного впливу й види діяльності є важливою передумовою для успішної реалізації завдань національно-патріотичного виховання дітей.

Ключові слова: інтеграція, культурно-географічний контекст, Рівненщина, діти старшого дошкільного віку, проєкт, тематичні блоки.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві значно зростає увага до впровадження інноваційних підходів у дошкільну освіту, зокрема до розроблення нових стратегій, спрямованих на ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з культурно-географічним контекстом їхнього рідного регіону, зокрема Рівненщини. Брак комплексного підходу до методичної бази для реалізації цього завдання може ускладнювати процес формування в дітей повного розуміння й ідентифікації з культурним і географічним середовищем їхнього краю. Тому розроблення науково обґрунтованих і практично спрямованих стратегій для успішної реалізації проєктів ознайомлення старших дошкільників із Рівненщиною є актуальною проблемою, яка потребує подальших досліджень та уваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові підходи до реалізації принципу інтеграції в освітньому процесі закладу дошкільної освіти проаналізовано в дослідженнях А. Богуш, Г. Беленької, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, Т. Піроженко, С. Якименко й ін. Учені підкреслюють, що інтегрований підхід у навчанні сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду дітей, інтенсивному розвитку когнітивних процесів; формуванню допитливості, активного ставлення до подій і явищ дійсності, загалом забезпечує дошкільну зрілість [3; 4; 5].

Аналіз сучасного наукового дискурсу щодо проблеми інтеграції дітей старшого дошкільного віку в культурно-географічний контекст Рівненщини дає змогу стверджувати, що

українські вчені розглядають її в рамках вирішення завдань національно-патріотичного виховання майбутніх громадян України.

Дослідники (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Лісовець, Н. Лисенко, О. Каплуновська, О. Сухомлинська й ін.) підкреслюють, що ознайомлення дітей із місцевими традиціями, культурою та географією сприяє розвитку ідентичності й патріотизму в дітей із раннього віку, є важливим складником освітнього процесу в сучасному закладі дошкільної освіти. Вони акцентують увагу на необхідності створення спеціальних програм і методик, які б допомагали вихователям інтегрувати ці аспекти в освітній процес. Учені також аналізують ефективні методи і стратегії реалізації цієї інтеграції, щоб забезпечити максимальний педагогічний вплив на розвиток дітей [2; 3; 4; 8].

На думку науковців, визначення ключових аспектів взаємодії між культурою, географією та формуванням особистості, розуміння значення інтеграції дошкільників у місцевий культурно-географічний контекст є важливим для стимулювання їхньої ідентичності, соціального розвитку й культурної освіти [4; 5].

На перший план виходять положення Базового компонента дошкільної освіти, у якому зацентовано увагу на необхідності організації в сучасних закладах дошкільної освіти діяльності, що передбачає ознайомлення дітей із рідним краєм з урахуванням їхніх вікових особливостей, національної культури та традицій [1].

У дослідженні використано змістовий і наочний матеріал парціальної програми з українознавства «Рівнезнавство», побудованої за регіональним принципом ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з рідним краєм [10].

Аналіз феномена культурно-географічного контексту регіону передбачає дослідження взаємозв'язку між культурою, географією та історією певної території. Це означає вивчення традицій, звичаїв, способу життя, географічних особливостей та історичного контексту цього регіону. У працях учених (В. Коваленко, І. Левченко, О. Петрова, Н. Сидорова й ін.) відсутнє визначення культурно-геогра-

фічного феномена. Науковці досліджують взаємозв'язок між культурою та географією в регіоні, вплив географічних умов на розвиток культури й соціуму, культурно-географічні аспекти формування ідентичності місцевого населення та методи аналізу культурно-географічного контексту регіону [6; 7; 11].

Наше розуміння феномена культурно-географічного контексту регіону ґрунтується на аналізі широкого спектра досліджень у галузі географії, культурології, етнографії, історії та суспільних наук. Так, під культурно-географічним контекстом регіону розуміємо сукупність географічних, соціокультурних, історичних та етнічних особливостей конкретної території (у нашому випадку Рівненщини), які впливають на формування й розвиток місцевої культури, традицій, суспільних відносин та ідентичності населення. Цей контекст ураховує такі фактори, як географічне розташування, природні умови, історичний досвід, етнічний склад, мовні й культурні традиції, а також взаємодію з природним середовищем і розвиток соціальних структур.

Розглянемо окремі дослідницькі роботи зі спрямуванням дослідження про інтеграцію старших дошкільників у культурно-географічний контекст регіону.

І. Левченко зосереджується на вивченні взаємозв'язку між культурою та географією в сільських районах. Це дослідження може дати уявлення про те, як певні географічні особливості впливають на культурний розвиток регіону та сприяють або ускладнюють інтеграцію дошкільників у його культурно-географічний контекст [7].

У роботі «Вплив географічних умов на розвиток культури та соціуму регіону» О. Петрова аналізує, як саме географічні особливості регіону впливають на формування культурних і соціальних процесів. Це може стати корисним для розуміння того, як забезпечити ефективну інтеграцію дошкільників у цьому культурно-географічному контексті.

У дослідженні Н. Сидорової висвітлено вплив культурних і географічних факторів на формування ідентичності людей у регіоні, що, на нашу думку, сприяє осмисленню процесу інтеграції дітей у місцеву культуру.

Заслуговує на увагу робота М. Коваленка «Культурно-географічний аналіз регіону і методологія та практика», у якій розглянуто методи аналізу культурно-географічного контексту регіону та їх застосування на практиці. Підходи автора взято до уваги в дослідженні для визначення практичних методів і стратегій інтеграції дітей у культурно-географічний контекст Рівненщини.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в аналізі й оцінюванні ефективності проєкту «Дітям про Рівненщину», спрямованого на ознайомлення старших дошкільників із культурно-географічним контекстом Рівненщини. У дослідженні запропоновано педагогічні підходи, методи і стратегії, використані в рамках цього проєкту, визначено їх ефективність і вагомий внесок в оволодіння старшими дошкільниками знаннями й уміннями щодо їхнього рідного краю.

Виклад основного матеріалу. Стратегічні напрями розвитку сучасної дошкільної освіти передбачають реалізацію інтегративного підходу до побудови її змісту, формування в дітей цілісного системного світобачення. Такі орієнтири потребують урахування інтегруючого фактора в ознайомленні дітей дошкільного віку з рідним регіоном.

Визначимося з поняттям «інтеграція старших дошкільників у культурно-географічний контекст Рівненщини». На нашу думку, це процес організації освітньої діяльності, спрямований на включення дітей у різноманітні аспекти культурної, історичної та географічної спадщини свого рідного регіону (Рівненщини). Цей підхід передбачає створення сприятливого середовища для поглиблення знань, розвитку патріотичних почуттів і формування ідентичності дітей з урахуванням унікальних культурно-географічних особливостей рідного краю, у якому вони зростають.

У світлі необхідності формування в дітей старшого дошкільного віку усвідомлення й ідентифікації з рідним краєм розроблено проєкт «Дітям про Рівненщину». Він передбачає ознайомлення дітей із культурною, історичною та природною спадщиною Рівненщини, спонукаючи до пізнання й пошани культурного та історичного доробку, що сприяє

їхньому глибокому зануренню в місцевий контекст і розвитку відчуття належності до рідного краю [8; 10].

У старшому дошкільному віці в дітей виникають новоутворення, які сприяють вихованню почуття патріотизму й засвоєнню знань, що виходять за межі життєвого досвіду дітей. Це означає, що цей період чутливий для ознайомлення дітей із рідним краєм, виховання любові до малої Батьківщини, формування почуття причетності до історії та майбутнього свого краю, пробудження й виховання патріотичних почуттів.

Проєкт поділено на п'ять тематичних блоків: «Рівне – моє рідне місто», «Природа Рівненщини», «Національні традиції та свята рідного краю», «Визначні місця рідного краю та видатні люди Рівненщини», «Побут, оселя, промисли Рівненщини». Блоки проєкту «Дітям про Рівненщину» об'єднує спільна мета – ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з рідним краєм у всій його різноманітності. Кожен блок розкриває певний аспект історії, культури, природи й видатних особистостей Рівненської області, проте разом вони дають комплексне уявлення про цей регіон. Інтегруючим елементом є також використання різноманітних методів і форм роботи, які сприяють активному й цікавому вивченню матеріалу дітьми. Водночас кожен блок доповнює один одного, створюючи повнішу картину культурної, історичної та природної спадщини Рівненщини.

Стимуляція пізнавальної діяльності старших дошкільників забезпечувалася через їхнє залучення до краєзнавчих спостережень, добору на заняття необхідного матеріалу, використання активних методів пізнання з опорою на різноманітні наочні посібники краєзнавчого характеру. Завдяки своїй багатофункціональності краєзнавчий матеріал використовували на різних етапах ознайомлення дітей із рідним краєм, у процесі реалізації завдань кожного тематичного блока проєкту [8; 9].

Організація освітньої діяльності за проєктом «Дітям про Рівненщину» здійснювалася як комплексне розв'язання пізнавальних, освітніх, виховних і мовленнєвих завдань і ґрунтувалася на принципах глибокого

занурення в місцевий культурно-географічний контекст, диференційованого підходу до потреб кожної дитини, використання різноманітних методів навчання й форм роботи, а також на співпраці з батьками як ефективними учасниками освітнього процесу [10]. Розглянемо детальніше кожен із тематичних блоків проєкту «Дітям про Рівненщину».

Блок «Рівне – моє рідне місто» спрямований на ознайомлення старших дошкільників з історією, архітектурою та культурними особливостями міста Рівного. Діти брали участь у віртуальних та офлайн-екскурсіях до історичних пам'яток міста, розглядали ілюстрації герба й прапора міста Рівного, слухали легенди про Рівне.

У блоці «Природа Рівненщини» аналізували природні багатства Рівненщини. Дітям пропонували відправитися у віртуальну подорож до заказників Вишнева гора, Соколині гори, ландшафтного парку «Надслучанська Швейцарія», Базальтових стовпів. Із зацікавленням дошкільники розглядали ілюстрації та відео озера Нобель – найбільшого озера Рівненщини, Білого озера, річок Горинь, Устя.

У рамках тематичного блоку проєкту, присвяченому народним традиціям і святкам Рівненщини, дітей вводили у світ календарно-обрядових свят і звичаїв, що корінням сягають глибин історії регіону. Особливий акцент робився на формування усвідомленого ставлення до традицій власного народу й активній участі у святкових подіях. Дітей залучали до вивчення й відтворення поетичних творів, мелодій, звичаїв, що відображають дух та особливості культури Полісся. Мультимедійна презентація «Стежками Полісся», використані нами аудіозаписи фольклорних творів, народних пісень Полісся дали змогу дітям краще зрозуміти історію та культуру рідного регіону.

Для розуміння дітьми культурного й історичного контексту Рівненщини до проєкту включено тематичний блок «Визначні місця та видатні люди Рівненщини». З дошкільниками здійснили віртуальну подорож до замків князів Острозьких і Любомирських, Тараканівського форту, ознайомили з поліською вузькоколійкою «Антонівка – Зарічне»,

що є найдовшою діючою вузькоколійкою в Європі, розташованою на півночі Рівненської області. У процесі ознайомлення дітей із дитячими поетами й письменниками рідного краю (заняття «Літературні гостини») використовували збірки їхніх віршів та оповідань: Л. Пшенична «Весела абетка», П. Велесик «Як спить косоокий», «Чому вовк ворогує з собакою», Є. Шморгун «Як суниця з малиною одна до одної в гості йшли», М. Тимчак «Рідне слово», «Сонливий віршик», «Віршик для бабусі» та інші. Особливий інтерес викликало ознайомлення дошкільників із творчістю народної майстрині Рівного – Олени Медведєвої, авторкою «Рівненського букваря», книг ручної роботи (вишивана, бурштинова, бісерна, мереживна, солом'яна, в'язана).

На занятті «Оборонці України» дошкільників ознайомили з героями-рівнянами, які в минулому й сьогодні відзначилися в захисті рідної землі. Дітей і їхні родини було залучено до виготовлення подарунків-оберегів для воїнів, що сприяло формуванню патріотичних почуттів, вихованню почуття гордості за захисників України, вдячності за мирне небо над головою.

Тематичний блок проєкту «Побут, оселя, промисли Рівненщини» спрямований на формування в дітей уявлень про інтер'єр давнього життя на теренах Рівненщини, а також на ознайомлення їх із хатніми оберегами та предметами побуту, що були характерними для цього регіону (піч, старовинний посуд, меблі, вишиті рушники, вишиванки). Словник дітей збагачувався назвами предметів побуту й ужитку минулого: рогац, мисник, призьба, стріха, покуть, ганок. Крім того, у рамках цього блоку дітей знайомили з різними видами народних промислів, що існували раніше та є актуальними на території Рівненщини: добування й обробка бурштину, ковальство, ткацтво, соломоплетіння, писанкарство, гончарство, бондарство, столярство, вишивка. У процесі роботи над засвоєнням дітьми матеріалу цього блоку використовували різноманітні методи й матеріали: відеоролики, слайди, декорації, макети, ілюстрації, вироби народних умільців, що допомагали дітям візуалізувати тему, зрозуміти та відчувати

атмосферу минулих часів і традицій свого регіону. Екскурсія до алеї кованих скульптур у парку Молоді на Лебединці, відвідування «Музейних гостин» додали практичного досвіду й живого сприйняття мистецтва та ремесел.

Провідною формою роботи в усіх тематичних блоках проекту були заняття з народознавства, як-от: «Стежками рідного міста», «Краєзнавчий експрес», «Сім чудес Поліського краю», «Цілющі рослини мого краю», «Скарби Рівненщини», «Льон – символ Полісся», «Зазираємо до поліської хати», «Ремесла Полісся» тощо. Тема та зміст занять, які проводилися два-три рази на місяць за однією з тем конкретного тематичного блоку, відповідали календарно-тематичному плануванню. З дітьми проводили квести, екскурсії, віртуальні подорожі, інсценування казок, розповіді з показом ілюстрацій, бесіди, дидактичні ігри й вправи, фотовиставки. Крім цього, були організовані консультації для батьків. Із зацікавленням діти збирали разом із вихователями й батьками нову інформацію для тематичної інтелектуальної схеми «Мій рідний край – Рівненщина», доповнюючи її ілюстраціями, світлинами про природу, побут і промисли Рівненщини, про її визначні місця й видатних людей.

Висновки (з перспективами подальшого розвитку й наряду). Ефективність інтеграції старших дошкільників у культурно-географічний контекст Рівненщини підтверджено через аналіз результатів дослідження. Для оцінювання успішності проекту «Дітям про Рівненщину» використовували різнома-

нітні методи, які охоплювали різні аспекти його реалізації. Наприклад, для вивчення освітнього аспекту проаналізували зміни в рівні знань і розумінні дітьми інформації про історію, культуру й географічні особливості Рівненщини. Соціокультурний вплив проекту визначався через методи, які давали змогу оцінити розвиток патріотичних почуттів і культурного самовизначення серед дітей. Активність і зацікавленість учасників вивчали шляхом спостережень за їхньою участю у виконанні завдань. Рефлексію й відгуки дітей аналізували за допомогою інтерв'ю та анкетування для визначення їхнього досвіду й вражень від участі в проекті.

На підставі отриманих результатів дослідження можна зробити висновок, що проект «Дітям про Рівненщину» сприяв поглибленню знань дітей про історію, культуру й географічні особливості Рівненщини. Вони продемонстрували високий рівень розуміння, активності й зацікавленості у вивченні матеріалу. Доведено, що оптимальними є методи та стратегії, які активно використовують місцеві ресурси й ураховують вікові особливості дітей. З метою успішної інтеграції старших дошкільників у культурно-географічний контекст їхнього рідного краю доцільним є використання проектів, таких як «Дітям про Рівненщину», які слугуватимуть ефективними засобами для збагачення освітнього процесу й формування патріотичних почуттів у дошкільників. Враховуючи це, важливо надавати підтримку та просувати ініціативи, спрямовані на розвиток таких проектів у закладах дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / авт. група: О.М. Байєр, О.К. Безсонова, О.Г. Брежнева й інші. Київ, 2021. 38 с.
2. Богуш А.М. Моє довкілля : програма ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з довкіллям. Київ : Шкільний світ, 2006. 112 с.
3. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
4. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 407 с.
5. Гавриш Н.В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2011. № 1 (1). С. 16–20.
6. Коваленко В.П. Культурно-географічний контекст регіону: аспекти аналізу та дослідження. *Наукові праці географічного факультету*. 2018. № 5 (2). С. 78–92.

7. Левченко І.Г., Петрова О.М. Вплив культурно-географічного контексту на розвиток І суспільства: аналіз українського досвіду. *Український географічний журнал*. 2020. № 7 (3). С. 123–137.
8. Лісовець О.В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 111 с.
9. Мартін А. Організація краєзнавчої роботи в умовах закладу дошкільної освіти. *Науково-методичний журнал КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»*. Кропивницький, 2022. № 1–2. С. 75–77.
10. Рівнознавство. Парціальна програма з народознавства для дітей старшого дошкільного віку / КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Рівненської міської ради. Рівне : О. Зень, 2021. 236 с.
11. Сидорова Н.С. Культурно-географічний контекст регіону: сучасний стан та перспективи дослідження. *Географічні дослідження*. 2016. № 3 (4). С. 56–70.

INTEGRATION OF SENIOR PRESCHOOLERS INTO THE CULTURAL AND GEOGRAPHICAL CONTEXT OF RIVNE REGION

MALINOVSKA NATALIYA VASYLIVNA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Preschool Pedagogy and Psychology and Special Education
Rivne State University of the Humanities

Introduction. *The Article is devoted to the integration of senior preschool children into the cultural and geographical context of their native land on the example of Rivne region, which is a topical issue due to the importance of forming patriotic values in them. The problem of the study is to determine the optimal methods and strategies of integration that take into account the age characteristics of children and the context of Rivne region. Purpose of the study is to investigate and evaluate the effectiveness of pedagogical approaches to the integration of preschoolers in this context.*

Methods of research: *analysis of scientific literature, observation, survey and analysis of pedagogical practice in preschool education institutions of Rivne region, experimental research. Main results of the study. The project “For Children about Rivne Region” developed and implemented by us has become a significant tool for including children in the cultural and geographical environment of their native land. The material in the project is structured into five thematic blocks.*

Results. *The analysis of the research results showed the effectiveness of integrating senior preschoolers into the cultural and geographical context through the use of local resources and various teaching methods, including excursions, virtual trips, quests, stories with illustrations, ICT technologies, etc.*

Originality. *The scientific novelty of the study lies in the analysis of the effectiveness of various methods and strategies of integration, focused on the context of Rivne region.*

Conclusion. *It was found that the application of the project “Children about Rivne region” promotes in-depth study of the native land and the formation of patriotic feelings in children. It has been confirmed that the best methods and strategies are those that actively use local resources and take into account the age characteristics of children. In order to successfully integrate senior preschoolers into the cultural and geographical context of their native land, it is advisable to use projects such as “For Children about Rivne Region”. Given this, it is important to support and promote initiatives aimed at developing such projects in preschool education institutions.*

Key words: *integration, cultural and geographical context, Rivne region, senior preschool children, project, thematic blocks, local history work.*

REFERENCES

1. Bayer, O. M., Bezsonova, O. K., Brezhneva, O. G., Havrysh, N. V., Zagorodnaia, L. G., Kosenchuk, O. G., Korneeva, O. L., Lysenko, H. M., Levinets, N. V., Mashovets, M. A., Mordous, I. O., Neryanova, S. I., Pirozhenko, T. O., Polovina, O. A., Reipolska, O. D., & Shevchuk, A. S. (2021). *Bazovyyi komponent doshkil'noyi osvity* [The basic component of preschool education] (new edition): Under the supervision of T.O. Pirozhenko.
2. Bogush, A. M. (2006). *Moye dovkillya. Prohrama oznayomlennya ditey starshoho doshkil'noho viku z dovkillyam* [My environment. Program for familiarizing senior preschool children with the environment]. Shkilnyi svit.

3. Bohush, A., & Havrysh, N. (2008). *Metodyka oznayomlennya ditey z dovkillyam u doshkil'nomu navchal'nomu zakladi* [Methods of familiarizing children with the environment in preschool educational institution]. Vydavnychi Dim "Slovo".
4. Bogush, A. M., & Lysenko, N. V. (2004). *Ukrayins'ke narodoznavstvo v doshkil'nomu zakladi* [Ukrainian folklore in preschool]. Vyscha shkola.
5. Havrysh, N. V. (2011). Intehratsiyni protsesy v systemi doshkil'noyi osvity [Integration processes in the system of preschool education]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu ekonomiky ta prava imeni Alfreda Nobelia. Seriya "Pedagogika i psykholohiia"*, 1 (1), 16–20.
6. Kovalenko, V. P. (2018). Kul'turno-geohrafichnyy kontekst rehionu: aspekty analizu ta doslidzhennya [Cultural and geographical context of the region: aspects of analysis and research]. *Naukovi pratsi heohrafichnoho fakultetu*, 5 (2), 78–92.
7. Levchenko, I. G., & Petrova, O. M. (2020). Vplyv kul'turno-geohrafichnoho kontekstu na rozvytok suspil'stva: analiz ukrayins'koho dosvidu [The influence of the cultural-geographical context on the development of society: an analysis of the Ukrainian experience]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 7 (3), 123–137.
8. Lisovets, O. V. (2023). *Natsional'no-patriotychne vykhovannya z osnovamy narodoznavstva* [National-patriotic education with the basics of ethnography]. NDU im. M. Hoholia.
9. Martin, A. (2022). Orhanizatsiya krayeznavchoyi roboty v umovakh zakladu doshkil'noyi osvity [Organization of local history work in the conditions of preschool education]. *Naukovo-metodychnyi zhurnal KZ "Kirovohradskyi oblasnyi instytut pisliadyplomnoi pedagogichnoi osvity imeni Vasylia Sukhomlynskoho"*, 1–2, 75–77.
10. Rivnoznavstvo. Partsialna prohrama z narodoznavstva dlia ditei starshoho doshkil'noho viku / KU "Tsentr profesiinoho rozvytku pedagogichnykh pratsivnykiv" Rivnenskoï miskoi rady [Equality. Partial program on ethnology for older preschool children / CU "Center for Professional Development of Pedagogical Workers"] (2021). O. Zen.
11. Sydorova, N. S. (2016). Kul'turno-geohrafichnyy kontekst rehionu: suchasnyy stan ta perspektyvy doslidzhennya [Cultural and geographical context of the region: current state and prospects of research]. *Heohrafichni doslidzhennia*, 3 (4), 56–70.